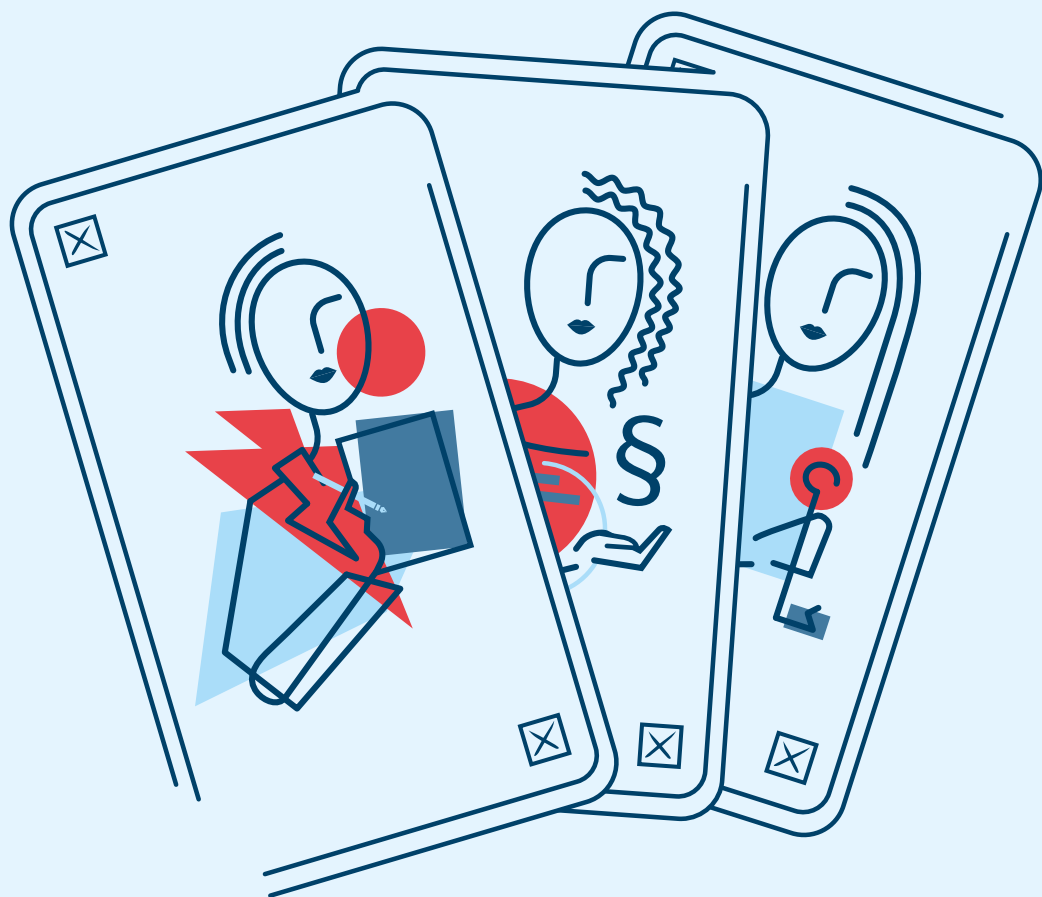

Kobiety w polityce

Sfera publiczna

pod redakcją Moniki Banaś

KOBIETY
W POLITYCE
SFERA PUBLICZNA

seria pod redakcją
Moniki Banaś

3

Rada naukowa:

Prof. dr hab. Ewa Bujwid-Kurek, Uniwersytet Jagielloński w Krakowie

Prof. dr hab. Jerzy Nikitorowicz, Uniwersytet w Białymstoku

Dr hab. Adam Nobis, prof. UW, Uniwersytet Wrocławski

Prof. dr hab. Tadeusz Paleczny, Uniwersytet Jagielloński w Krakowie

Prof. dr hab. Halina Rusek, Uniwersytet Śląski

KOBIETY W POLITYCE SFERA PUBLICZNA

pod redakcją Moniki Banaś

Kraków 2020

Copyright by individual authors, 2020

Recenzenci

Prof. dr hab. Ryszard Czarny

Dr hab. Krystyna Leszczyńska, prof. UMCS

Opracowanie redakcyjne

Magdalena Kusak

Skład i łamanie

Stanisław Tuchołka • panbook.pl

Projekt okładki

Katarzyna Stelmachowska

Publikacja sfinansowana przez Instytut Studiów Międzykulturowych

Wydziału Studiów Międzynarodowych i Politycznych

Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie

oraz Stowarzyszenie na Rzecz Rozwoju Społecznego

i Dialogu Międzykulturowego COOPERANTIS

Publikację wydano w dwóch wersjach: papierowej i elektronicznej

Pierwotna jest wersja drukowana

ISBN 978-83-8138-341-7 (druk)

ISBN 978-83-8138-342-4 (on-line, pdf)

<https://doi.org/10.12797/9788381383424>

WYDAWNICTWO KSIĘGARNIA AKADEMICKA

ul. św. Anny 6, 31-008 Kraków

tel./faks: 12 431 27 43, 12 421 13 87

e-mail: publishing@akademicka.pl

Księgarnia internetowa:

<https://akademicka.com.pl>

SPIS TREŚCI

O potrzebie działania	7
Dariusz Juruś	
Etyka troski jako feministyczna krytyka kantyizmu, utylitaryzmu i liberalizmu	13
Emil Orzechowski	
„Sarmatia’s daughter grand!”	31
Anna Citkowska-Kimla	
Jak być skuteczną w świecie polityki? Życie i działalność Róży von Thun	59
Eliza Nowacka	
Kobiety w polskim parlamencie po roku 1989	77
Joanna Aleksandra Radowicz	
Kobiety w polityce brytyjskiej	91
Violetta Gul-Rechlewicz	
Sytuacja kobiet ze środowisk uchodźczych oraz imigracyjnych w Niderlandach	113

Ewa Bujwid-Kurek	
<i>Who is who</i> – kobiety w roli piastujących najwyższe funkcje w państwach pojugosłowiańskich	137
Joanna Wardęga	
Peng Liyuan na tle innych pierwszych dam w dyplomacji publicznej Chin	157
Ewa Kamińska	
Kobiety wobec polityki – polityka wobec kobiet: rola i pozycja kobiet w społeczeństwie Japonii od okresu Meiji do współczesności	179
Renata Hołda	
Cesarzowa Elżbieta (Sisi). Kobieta obok polityki?	207
Monika Banaś	
Kulturowy potencjał femipolityki na przykładzie Irlandii przełomu XX i XXI wieku	233
Bibliografia	257
Indeks osobowy	287
Women in Politics. The Public Sphere	295

Joanna Wardęga¹

Uniwersytet Jagielloński w Krakowie

PENG LIYUAN² NA TLE INNYCH PIERWSZYCH DAM W DYPLOMACJI PUBLICZNEJ CHIN

Pierwsze damy, czyli zazwyczaj małżonki głów państw, zwykle prezydentów, w świecie zachodnim stały się ogniwem dyplomacji publicznej. Wczesnych początków terminu „pierwsza dama” należy szukać w Stanach Zjednoczonych w artykule prasowym z 1843 roku, w którym Martha Washington została nazwana „First Lady”³. W kolejnych dekadach, jeśli w ogóle mówiono o prezydenckich małżonkach, to zwykle jako o „Presidentress” czy „Mrs. President”. Nie pełniły publicznych funkcji, dostrzeganych szerzej w kraju, aż do czasów żony Rutherforda Hayesa, Lucy Hayes (1831–1889), która jako pierwsza z prezydenckich żon miała wyższe wykształcenie i towarzyszyła mężowi w pierwszej prezydenckiej podróży od Atlantyku do Pacyfiku, a także wygłaszała przemówienia⁴. Współczesna Hayes dziennikarka Mary Clemmer Ames opisała ją jako „First Lady of the Land”⁵. Powstała w 1931 roku sztuka Charlesa Nirdlingera o tym samym tytule, choć o innej bardzo znanej prezydentowej, Dolley Madison, przyczyniła się do spopularyzowania określenia „pierwsza dama”⁶. Odtąd tytuł używany był już

¹ Dr; ORCID: 0000-0001-9175-2280; joanna.wardega@uj.edu.pl.

² W Chinach nazwiska podawane są przed imionami – w artykule w odniesieniu do Chinek i Chińczyków utrzymano tę regułę.

³ Mrs. Sigourney, *Martha Washington*, „Boston Courier”, 12.06.1843, s. 4.

⁴ L. Pastusiak, *Panie Białego Domu*, Warszawa 2006, s. 209.

⁵ B.B. Caroli, *First Ladies. From Martha Washington to Michelle Obama*, Oxford 2010, s. XV.

⁶ D. Schneider, C.J. Schneider, *First Ladies. A Biographical Dictionary*, New York 2010, s. IV.

powszechnie (niekiedy wbrew samym zainteresowanym, jak było w przypadku Jacqueline Kennedy), a same pierwsze damy przyciągały uwagę – ich zachowanie, wypowiedzi, wygląd, zbyt zaawansowany lub zbyt młody wiek bywały szeroko komentowane. Funkcja stała się na tyle niezbędna, że w przypadku prezydenta wdowca czy kawalera, jak również w przypadku niechęci żony do odgrywania roli gospodyni Białego Domu, przejmowały ją prezydenckie córki, synowe, siostry czy siostrzenice.

We współczesnej polityce pierwsze damy mogą odgrywać rolę znacznie ważniejszą niż tylko rola ozdoby, dodatku do głowy państwa. Współcześnie kobiety te muszą odnaleźć się między obecnością na drugim planie – jako ideał kobiecości, elegancji, dobrych manier i jednocześnie dobrej gospodyni, wzorowej małżonki i matki⁷ – a bardziej aktywną działalnością publiczną. Tradycyjnie angażują się w działalność charytatywną, w prace na rzecz dzieci, kobiet, edukacji i zdrowia publicznego. Rzadziej włączają się w działalność polityczną, choć nie jest to nietypowe dla Stanów Zjednoczonych, gdzie pierwsza dama to ważna instytucja o znaczeniu politycznym. Jej znaczenie wzrasta zresztą dużo wcześniej – jako żony kandydata na prezydenta; w trakcie kadencji może pełnić funkcję partnerki, zaufanej doradczynie prezydenta, edytować jego przemówienia czy współdecydować w sprawach personalnych, a nawet odbywać międzynarodowe wizyty bez męża, jak miały w zwyczaju Rosalynn Carter, Hillary Clinton czy Michelle Obama. Po zakończeniu kadencji męża była pierwsza dama może funkcjonować w polityce samodzielnie, jak Hillary Clinton. Nawet nieobecność małżonek prezydentów w życiu publicznym czy niezajmowanie stanowiska mogą być znaczące, a krytykowane bywają one i gdy są bardzo aktywne, i gdy są pasywne. Równocześnie jednak, gdy tylko pojawiła się pierwsza kandydatka na prezydenta USA, rozpoczęła się debata na temat nazewnictwa prezydenckich mężów.

Ze względu na fakt, że nawet w Stanach Zjednoczonych – państwie o najdłuższej historii aktywnych prezydentowych – obowiązki pierwszych dam nie zostały dookreślone w konstytucji ani zawarte w innych dokumentach⁸, wiele zależy od konkretnej kobiety w tej roli. Działalność małżonek

⁷ T. Finneman, R.J. Thomas, *First Ladies in Permanent Conjunction: Grace Coolidge and "Great" American Womanhood in the "New York Times"*, „Women's Studies in Communication” 2014, 37, 2, s. 220.

⁸ G.D. Wekkin, *Role Constraints and First Ladies*, „The Social Science Journal” 2000, 37, 4, s. 601–603.

prezydenta można podzielić, za MaryAnne Borelli, na trzy sfery: (1) symboliczną, (2) opisującą/definiującą (*descriptive*) i (3) merytoryczną (*substantive*). Symboliczną realizować mają poprzez rolę gospodyni w Białym Domu, opisującą – kiedy stanowią wzór żony i matki do naśladowania przez inne kobiety, merytoryczną zaś – poprzez działalność społeczną, charytatywną, a nawet polityczną⁹.

Keith V. Erickson i Stephanie Thomson zaproponowali listę ról dyplomatycznych pierwszej damy: (1) zarządzanie wiarygodnością prezydencką poprzez bycie wspierającą żoną, (2) towarzyszenie prezydentowi podczas podróży zagranicznych, (3) funkcja oczarowywania przy wykorzystaniu kobiecego uroku, (4) reprezentowanie prezydenta podczas wydarzeń niepolitycznych, (5) działalność w stosunkach międzynarodowych w charakterze ambasadorki dobrej woli lub wysłanniczki kulturalnej, (6) wykazywanie symbolicznej dobrej woli, łagodzącej twardy wizerunek męża, (7) funkcja kulturalna: z jednej strony promocja kultury własnego narodu, z drugiej – docenianie kultury państwa partnerskiego, (8) działalność w sprawach społecznych w charakterze adwokatkę praw człowieka, kobiet, powszechnej edukacji, walki z ubóstwem itp., (9) rola działaczki społecznej, jako że małżonka prezydenta może wypowiadać się na różne tematy inaczej niż mąż¹⁰. W konkretnych działaniach niektóre z tych ról nakładają się na siebie.

Gary Wekkin wyróżnia kilka typów pierwszych dam, wedle przyjętych przez nie form sprawowania tej funkcji: (1) poborowa (*conscript*, wciągająca do roli wbrew własnej woli), (2) tarcza (*shield*, w tradycyjny kobiecy sposób wspierająca męża), (3) dama salonowa (*courtesan*, dopuszczająca – lub nie – do męża elity polityczne), (4) doradczyni (*consigliere*, powierniczka, mediatorka), (5) regentka (która niekiedy przejmuje inicjatywę, może występować w postaci prezydenta cienia nawet wbrew prezydentowi) oraz (6) współprezydentka (*co-president*, aktywnie współdziałająca z mężem)¹¹.

W dziejach amerykańskich prezydentur misje pierwszych dam były przez społeczeństwo i przez nie same definiowane w rozmaity sposób.

⁹ M.A. Borrelli, *The Politics of the President's Wife*, College Station, Tex. 2011, s. 13.

¹⁰ K.V. Erickson, S. Thomson, *First Lady International Diplomacy: Performing Gendered Roles on the World Stage*, „Southern Communication Journal” 2012, 77, 3, s. 244–253.

¹¹ G.D. Wekkin, *Role Constraints...*, s. 603–608.

W XIX wieku przeważały dostojne matrony, w XX wieku pojawiały się atrakcyjne kobiety u boku mężów, jak Jacqueline Kennedy, a pomiędzy nimi, w różnych epokach historycznych: równorzędne, choć mniej lub bardziej eksponowane, partnerki prezydentów w misji publicznej, w postaci „pierwszej pary” – za czasów Eleanor Roosevelt czy Rosalynn Carter, a nawet „współprezydentki” – w postaci tandemu „Billary”¹². Były i takie przypadki, jak Margaret Taylor, żona dwunastego prezydenta USA, która z ogromną niechęcią przyjęła zwycięstwo męża w wyborach i unikała życia publicznego; funkcję gospodyni Białego Domu przejęła wówczas córka pary prezydenckiej¹³. Za brak aktywności była krytykowana Mamie Eisenhower.

W przypadku Chin doświadczenie z pierwszymi damami (chiń. *di yi furen*) jest na tyle małe, że brak jeszcze podobnych analiz, lecz – jak zostanie wykazane – większość z nich przyjmowała role cichych żon, z cienia wspierających mężów.

W Państwie Środka przez setki lat miejsce kobiet znajdowało się z dala od sfery publicznej. Według tradycji wywodzonej z konfucjanizmu los kobiety uzależniony był od mężczyzn w jej rodzie: najpierw od ojca, następnie od wybranego przez rodzinę męża, a nawet od synów. Role mężczyzn określano jako dotyczące świata poza rodziną, zaś kobiet – jako wewnątrzrodzinne, co obrazowało powiedzenie *Nan zhu wai, nü zhu nei* („mężczyźni są zewnątrzdomowi, kobiety wewnątrzdomowe”). Nic więc dziwnego, że kobiet w sferze publicznej znajdujemy w chińskich dziejach niewiele. Wśród rządzących cesarskimi Chinami były dwie przedstawicielki tej płci: żyjąca w czasach dynastii Tang jedyna kobieta cesarz Wu Zetian (624–705) oraz cesarzowa Cixi (1835–1908) z dynastii Qing, rządząca Chinami jako regentka i cesarzowa wdowa. Obie były cesarskimi konkubinami, które zdobyły pozycje żon dzięki urodzeniu synów. Obie realizowały swoje ambicje polityczne „zza kurtyny” za życia małżonków, by następnie rozwinąć skrzydła po ich śmierci. Dzisiaj Chińczycy wypominają obu władczyniom nadmierne ambicje, prowadzące do negatywnych konsekwencji zarówno dla nich samych, jak i dla państwa.

¹² P.-M. Loizeau, „*First Lady But Second Fiddle*” or the Rise and Rejection of the Political Couple in the White House: 1933–Today, „European Journal of American Studies” 2015, 10–1 (*Special Issue: Women in the USA*).

¹³ L. Pastusiak, *Panie...*, s. 140–142.

W 1912 roku chińskie cesarstwo upadło, a zmiany, jakie przyniosła rewolucja republikańska, objęły życie społeczne. Dzięki coraz powszechniejszej edukacji w miastach kobiety – zwłaszcza te zwane *xin nǚxing*, „nowymi kobietami” – były coraz lepiej widoczne w przestrzeni publicznej. Nie obawiały się prezentowania swoich poglądów, działalności w instytucjach społecznych, w mediach, w organizacjach politycznych. Poza miastami jednak sytuacja kobiet nie zmieniała się wyraźnie, a wiele z przysługujących im obecnie praw, na przykład prawo do rozwodu czy prawo wdów do ponownego zamążpójścia, kobiety uzyskały dopiero w latach 50. XX wieku. Pierwsze trzy dekady Chińskiej Republiki Ludowej, czyli czasy rządów Mao Zedonga (1949–1976), przyniosły ogromne zmiany, lecz nie doprowadziły do rzeczywistej równości płci¹⁴. Mimo głębokich przeobrażeń zachodzących w Chinach od 1978 roku tradycyjne normy nadal są mocno wbudowane w system aksjonormatywny chińskiego społeczeństwa. Konieczność ich przestrzegania i znajomości własnego miejsca w hierarchii może być nawet współcześnie przeszkodą w aktywnym uczestnictwie w życiu publicznym czy politycznym dla kobiet w ogóle, w tym dla małżonek polityków najwyższego szczebla.

W odniesieniu do dziejów Chin można mówić o kilkunastu pierwszych damach na „chińskim kontynencie”, w tym o żonach prezydentów Republiki Chińskiej, zanim Chiang Kai-shek i zwolennicy Guomindangu zmuszeni byli przenieść się na Tajwan, oraz o towarzyszkach życia przewodniczących Komunistycznej Partii Chin i oficjalnych głów państwa Chińskiej Republiki Ludowej¹⁵. Sposoby realizacji misji pierwszej damy zależały z jednej strony od sytuacji politycznej, a z drugiej – od osobowości danej kobiety. W chińskim piśmiennictwie naukowym zjawisko pierwszych dam analizowano od lat 80. przede wszystkim jednak w kontekście amerykańskim, a zainteresowanie chińską pierwszą damą pojawiło się dopiero po 2013 roku wraz z Peng Liyuan, małżonką przewodniczącego Xi Jinpinga.

¹⁴ J. Wardęga, *Współczesne społeczeństwo chińskie. Konsekwencje przemian modernizacyjnych*, Toruń 2015, s. 209–218.

¹⁵ Oficjalnie głową państwa od ustanowienia Chińskiej Republiki Ludowej był i jest przewodniczący Chin (odpowiednik prezydenta, lecz w języku chińskim określany innym słowem – *zhuxi* – niż prezydenci pozostałych państw – *zongtong*), jednakże za czasów Mao Zedonga (zm. 1976) i Deng Xiaopinga (zm. 1997) to właśnie te osoby pełniły funkcje rzeczywistych najwyższych przywódców.

Stanowisko prezydenta zostało ustanowione wraz z powstaniem Republiki Chińskiej w 1912 roku. Wówczas to tymczasowym prezydentem został Sun Yat-sen. Po dwóch miesiącach urząd przekazał Yuan Shikaiowi. Po jego śmierci w 1916 roku nastąpił okres chaosu – północnymi Chinami rządziło łącznie kilkunastu przywódców. Ostatecznie, po unifikacji kraju pod kierunkiem Rządu Narodowego, prezydentem Chin na krótko w 1928 roku został Tan Yankai. Od 1928 do 1931 roku na czele państwa stał Chiang Kai-shek. Wprawdzie od 1931 roku do śmierci w 1943 roku formalnie funkcję prezydenta pełnił Lin Sen, ale rzeczywistą głową państwa pozostawał Chiang, który ostatecznie powrócił na stanowisko prezydenta w 1943 roku. Po wygranej w 1949 roku przez chińskich komunistów wojnie domowej zwolennicy Guomindangu z Chiang Kai-shekiem na czele zbiegli na Tajwan, a 1 października 1949 roku Mao Zedong ogłosił utworzenie Chińskiej Republiki Ludowej. Na czele państwa stanął sam Mao, w 1954 roku przyjmując tytuł przewodniczącego (*zhuxi*), w Chińskiej Republice Ludowej stanowiący odpowiednik prezydenta. Mao pełnił tę funkcję do 1959 roku. Drugim przewodniczącym, w latach 1959–1968, był Liu Shaoqi, choć należy tu zauważyć, że choć Mao nie pełnił wówczas funkcji przewodniczącego, to był bezsprzecznie głową państwa przez niemal trzy powojenne dekady. Od 1968 do 1975 roku było dwóch współprzewodniczących: Soong Ching-ling, wdowa po Sun Yat-senie, i Dong Biwu. W latach 1975–1976 przewodniczącym był Zhu De, a po jego śmierci funkcję tę ponownie pełniła Soong. Kolejnymi głowami państwa – już w okresie chińskiej modernizacji – zostawali: Ye Jianying jako przewodniczący Stałego Komitetu Ogólnochińskiego Zgromadzenia Przedstawicieli Ludowych (1978–1983) oraz dwaj przewodniczący Chin – Li Xiannian (1983–1988) oraz Yang Shangkun (1988–1993), lecz prawdziwą władzę (*shiquan*) w tym czasie dzierżył Deng Xiaoping. Od lat 90. pojawiają się przewodniczący, którzy równocześnie rzeczywiście utrzymują w swoich rękach prawdziwą władzę: Jiang Zemin przez dwie kadencje, tj. od 1993 do 2003 roku, Hu Jintao od 2003 do 2013 roku oraz aktualnie sprawujący tę funkcję już drugą kadencję Xi Jinping¹⁶.

¹⁶ W latach 1982–2018 istniało ograniczenie liczby kadencji przewodniczącego do dwóch, lecz likwidacja tego ograniczenia oznacza, że obecna kadencja może nie być ostatnią.

Pierwsze damy Republiki Chińskiej

Za czasów pierwszego, tymczasowego prezydenta nowo powstałej Republiki Chińskiej Sun Yat-sena trudno mówić o pierwszej damie. Podczas jego krótkiej prezydentury w 1912 roku ówczesna żona Suna, Lu Muzhen, przebywała w domu rodzinnym na prowincji i w ogóle nie angażowała się w życie publiczne, między innymi z powodu krępowanych stóp, utrudniających jej poruszanie się.

Małżonką prezydenta Yuan Shikaia była Yu Yishang (1872–1956), lecz poza nią Yuan miał wiele konkubin¹⁷. Żona, tradycyjnie wychowana na nieśmiałą kobietę, zamkniętą w otoczeniu rodzinnym, nie odnajdywała się w funkcjach dyplomatycznych, więc zdarzało się, że zamiast niej rolę oficjalnej towarzyszkii prezydenta odgrywała jedna z jego ulubionych konkubin.

W okresie rządów warlordów, czyli od 1916 do 1928 roku, prezydenci zmieniali się często, sprawując urząd po kilka, kilkanaście miesięcy. Ciężko znaleźć wyróżniające się postaci prezydenckich małżonek z wyjątkiem żony prezydenta Wellingtona Koo – Oei Hui-lan (1889–1992). Córka indonezyjskiego potentata przemysłu cukrowniczego odebrała dobre wykształcenie, opanowując między innymi znajomość kilku języków obcych. Z czasem wyrosła na ikonę stylu, pojawiającą się kilkakrotnie na łamach magazynu „Vogue”. W latach 30. Koo został ambasadorem Chin we Francji, a w latach 40. – w Wielkiej Brytanii, gdzie stał się jednym z założycieli Organizacji Narodów Zjednoczonych. Wykształcenie, znajomość języków i ogłada Madame Koo sprawiały, że w okresie drugiej wojny chińsko-japońskiej (1937–1945) była ona partnerką męża w zabiegach dyplomatycznych mających na celu pozyskanie poparcia dla polityki Chin wśród elit brytyjskich czy później amerykańskich¹⁸.

Po upadku cesarstwa za swoisty rezultat przemian społecznych w Republice Chińskiej można uznać emancypację trzech córek Charliego Soonga, misjonarza, rewolucjonisty i przedsiębiorcy. Soong Ai-ling (1888–1973),

¹⁷ Wśród zamożnych mężczyzn posiadanie konkubin – jako nieoficjalnych życiowych partnerek poza żoną – było wówczas normą.

¹⁸ *Madame Wellington-Koo – Voted Best Dressed Chinese Woman of 1920s by “Vogue”*, „Nee Hao Magazine”, 28.01.2016, www.neehao.co.uk/2016/01/madame-wellington-koo-voted-best-dressed-chinese-woman-of-1920s-by-vogue/ (15.01.2020).

Soong Ching-ling¹⁹ (1893–1981) i Soong Mei-ling (1898–2003) zyskały większą rozpoznawalność w Chinach i poza nimi niż ich brat. Wszystkie dzieci Soonga otrzymały doskonałe wykształcenie; córki najpierw w Szanghaju, a później w Stanach Zjednoczonych: Ai-ling i Ching-ling w Wesleyan College, a Mei-ling w Wellesley College. Wszystkie też angażowały się w działalność społeczną już w młodości. Soong Ai-ling była sekretarką rewolucyjnej Ligii Związkowej (*Tongmenghui*) i asystentką „ojca chińskiej rewolucji”, Sun Yat-sena, w kluczowym dla rewolucji republikańskiej okresie 1909–1914. Był to czas dwóch nieudanych powstań poprzedzających rewolucję Xinhai (1911), obalenia cesarstwa, a także przyjęcia przez Suna funkcji tymczasowego prezydenta i ostatecznej rezygnacji z tego stanowiska. W 1914 roku Ai-ling została żoną polityka Kung Hsiang-hsi, który w swojej karierze pełnił funkcje premiera, wicepremier oraz ministra finansów Republiki Chińskiej. Po zamążpójściu Ai-ling nie angażowała się w politykę, ograniczając się do działalności charytatywnej²⁰.

Soong Ching-ling w 1914 roku przejęła pracę sekretarki Sun Yat-sena i wykonywała ją do jego śmierci w 1925 roku. W 1915 roku została jego trzecią żoną²¹. Pierwsze małżeństwo Suna ze wspomnianą wyżej Lu Muzhen było aranżowane, trwało trzydzieści lat, a żona urodziła troje dzieci. Z drugą żoną, Japonką Kaoru Otsuki, Sun ożenił się w 1903 roku, ale trzy lata później porzucił i ją, i wspólne dziecko. Przez pierwszy okres małżeństwa z Ching-ling Sun nie pokazywał się z młodą żoną, ponieważ nie sfinalizował rozvodu z Lu Muzhen. Z czasem jednak, w przeciwieństwie do dwóch pierwszych żon, Soong Ching-ling zaczęła odgrywać dostrzegalne role nie tylko jako sekretarka i towarzyszką w podróżach, ale również jako doradczyni. Mimo to nie może być postrzegana jako pierwsza dama – choć Sun pozostał liderem Guomindangu, to jednak nie pełnił już funkcji prezydenta. Po śmierci Suna Ching-ling zbliżyła się do komunistów, współtworząc Rewolucyjny Komitet Chińskiego Guomindangu, i zaangażowała

¹⁹ Pisownia nazwisk i imion siostr Soong została zachowana w transliteracji obowiązującej w Republice Chińskiej owego czasu. Współcześnie, zwłaszcza w przypadku Ching-ling ze względu na jej powojenne życie i działalność polityczną w ChRL, stosuje się transliterację *pinyin*, a więc formę: Song Qingling, a w stosunku do pozostałych: Song Meiling i Song Ailing.

²⁰ P.B. Spooner, *Song Ailing and China's Revolutionary Elite*, „Review of Culture” 2011, 37, s. 27–45.

²¹ B. Góralczyk, *Sun Yat-Sen. Misjonarz rewolucji*, Warszawa 2013, s. 93–97.

się w budowę Federacji Kobiet Całych Chin; działała też na rzecz edukacji dzieci. Wybierając odmienną ścieżkę polityczną niż siostry, pełniła reprezentacyjne funkcje w Chińskiej Republice Ludowej. W latach 1959–1975 była wiceprzewodniczącą Chin (wraz z Dong Biwu), ponadto zastępowała przewodniczącego, natomiast w maju 1981 roku, kilkanaście dni przed śmiercią, otrzymała stworzony specjalnie dla niej tytuł honorowej przewodniczącej Chińskiej Republiki Ludowej²². Ani ta funkcja, ani poprzednie nie dawały jej jednak realnej władzy.

Najmłodsza z siostr Soong, Mei-ling, w 1927 roku poślubiła lidera Guomindangu, Chiang Kai-sheka²³. Można opisać ją jako jedną z pierwszych na świecie kobiet pełniących funkcję pierwszej damy świadomie i z rozmachem. Media nagłaśniały jej wizyty w szpitalach i wśród chińskich żołnierzy, rozmowy z kobietami i działalność charytatywną dla dzieci. Poza tym jednak odgrywała istotną rolę polityczną jako partnerka Chianga w wielu przedsięwzięciach. Madame Chiang doskonale władała językiem angielskim i sprawnie poruszała się wśród obcokrajowców. W 1937 roku razem z mężem została laureatką tytułu „Man and Wife of the Year”, wyróżnienia przyznanego przez magazyn „Time” jedyny raz w tak szczególny sposób małżeństwu²⁴.

Jak dobitnie określił to Jonathan Fenby, w latach 1942 i 1943 około czterdziestopięcioletnia Soong Mei-ling była najpotężniejszą kobietą na świecie²⁵. Podobnie jak była pierwsza dama, Madame Koo, w czasie wojny zabiegała o wsparcie dla Chin – na przykład w postaci amerykańskich samolotów bojowych i zaopatrzenia. W 1942 roku wybrała się do Stanów Zjednoczonych pod pretekstem leczenia, a w gruncie rzeczy w celu zwrócenia uwagi Amerykanów na sprawę chińską. Obracała się wśród elit, spotykała z prezydentem Rooseveltem i wiceprezydentem Henrym Wallace’em, przyjaźniła się między innymi z Eleonor Roosevelt. O zyskanym wśród Amerykanów podziwieniu i szacunku świadczy fakt, że w 1943 roku została pierwszą kobietą w ogóle i pierwszą osobą o obywatelstwie chińskim, która dostąpiła zaszczytu przemówienia do obu izb Kongresu Stanów Zjednoczonych. W swojej

²² Więcej zob. Jung Chang, J. Halliday, *Mme Sun Yat-Sen: Soong Ching-ling*, London 1986.

²³ J. Polit, *Pod wiatr. Czang Kaj-szek 1887–1975*, Kraków 2008, s. 165.

²⁴ T. Karon, *Madame Chiang Kai-Shek, 1898–2003*, „Time”, 24.10.2003.

²⁵ J. Fenby, *Czang Kaj-szek i jego Chiny*, tłum. J. Włodarczyk, Wrocław–Poznań 2010, s. 400.

mojowi skupiła się na przyjaźni chińsko-amerykańskiej i na znaczeniu Chin dla działań wojennych aliantów²⁶. W Nowym Jorku przemawiała do dwudziestu tysięcy zgromadzonych na Madison Square Garden ludzi, następnie w Bostonie i Chicago, zbierając środki dla Zjednoczonego Funduszu na rzecz Pomocy Chinom. W Kalifornii witały ją największe gwiazdy Hollywood, a na huczny bankiet przybyło trzydzieści tysięcy gości. Soong Mei-ling potrafiła umiejętnie grać na emocjach i religijnych sentymentach Amerykanów, budując obraz Chin walczących o demokrację z faszyzmem i przedstawiając siebie i męża jako chrześcijańskich wyzwoliciele tego państwa²⁷.

Ukryte damy Chińskiej Republiki Ludowej

Okres Chińskiej Republiki Ludowej nie przyniósł znaczącego wzrostu obecności kobiet w świecie polityki mimo deklaracji Mao Zedonga o równouprawnieniu płci, zawartej w słowach „Kobiety mogą podtrzymać pół nieba” (*Funü neng dīng bānbiantian*)²⁸. Wyraźnie im wyżej w hierarchii władzy, tym mniej kobiet, nawet jeśli chodziłoby o kobiety spokrewnione bądź spowinowacane z ważnymi działaczami. W dziejach Komunistycznej Partii Chin zaledwie kilka żon wysoko postawionych przywódców uzyskiwało ważne stanowiska polityczne. Nie dotyczyło to akurat pierwszych dam, z wyjątkiem żony samego Mao, Jiang Qing, która swoje funkcje członkini Biura Politycznego KPCh pełniła w latach 1969–1976. Pozostałe wysoko postawione małżonki lub wdowy działające w politbiurze to: Ye Qun – żona Lin Biao²⁹, członkini Biura Politycznego w latach 1969–1971, czyli do śmierci podczas ucieczki z mężem, oraz Deng Yingchao – wdowa po Zhou Enlaiu³⁰, awansowana przez Deng Xiaopinga (w latach 1978–1985), poza

²⁶ Soong May-ling (Madame Chiang Kai-Shek), *Address to the U.S. House of Representatives delivered 18 February 1943*, Washington, D.C., www.americanrhetoric.com/speeches/soongmaylingspeechtocongress.htm (15.01.2020).

²⁷ J. Fenby, *Czang Kaj-szek...*, s. 406–409.

²⁸ Por. J. Wardęga, *W poszukiwaniu połowy nieba – kobiety w polityce Chin*, [w:] *Kobiety w polityce*, red. M. Banaś, Kraków 2017, s. 141–162.

²⁹ Lin Biao pełnił funkcje wiceprzewodniczącego KPCh, wicepremiera i ministra obrony narodowej, jak również następcy Mao Zedonga.

³⁰ Zhou Enlai był nie tylko premierem ChRL, ale przez wiele lat również ministrem spraw zagranicznych i wiceprzewodniczącym partii.

tym również wysunięta na stanowisko przewodniczącej Ludowej Politycznej Konferencji Konsultatywnej Chin w latach 1983–1988 – jako jedyna w historii kobieta sprawująca tę funkcję³¹. W porównaniu z małżonkami liderów komunistycznych w Związku Radzieckim przed przełomem dokonany przez Raisę Gorbaczową żony chińskich przewodniczących były nieco bardziej widoczne, choć i tak milczące. Towarzyszyły mężom podczas wizyt zagranicznych, lecz zwykle pozostawały w cieniu dostojników, a ich zaangażowanie w życie publiczne dodatkowo ograniczał wiek i kłopoty zdrowotne.

Największy rozgłos w kraju i za granicą zyskała małżonka Mao Zedonga, Jiang Qing (1914–1991). Kiedy w roku 1938 w Yan'anie zostawała czwartą żoną Mao, musiała się zgodzić na zakaz działalności publicznej przez trzy dekady. Dopiero w początkach Wielkiej Proletariackiej Rewolucji Kulturalnej zaistniała publicznie, gdy objęła czołowy urząd w Grupie ds. Rewolucji Kulturalnej, w dużej mierze odpowiadając za całokształt kampanii ideologicznych tego czasu. Po śmierci Mao została pozbawiona stanowisk i postawiona przed sądem za kierowanie „bandą czworga”, a resztę życia, okryta niesławą, spędziła w więzieniu.

Pozostałe małżonki chińskich liderów, nawet jeśli miały wpływ na mężów i uczestniczyły w polityce, działały w sposób bardzo nieformalny. Pozostawały wyraźnie w cieniu, z wyjątkiem żony Liu Shaoqiego. Wang Guangmei (1921–2006) pochodziła z prominentnej rodziny, otrzymała solidne wykształcenie. Znacznie młodsza od Liu Shaoqiego, pracowała jako jego sekretarka, a w końcu została jego szóstą z kolei żoną. Gdy towarzyszyła mężowi w podróżach zagranicznych, prezentowała się godnie i elegancko, знаła też języki obce: angielski, rosyjski i francuski. W czasie rewolucji kulturalnej została wraz z mężem potępiona za odchylenie ideologiczne. Oskarżona o szpiegostwo, spędziła w więzieniu dwanaście lat. Jednym z zarzutów stawianych jej przez czerwonogwardzistów było podążanie za burżuazyjną modą. Dlatego też wystawiano ją na wiecach nienawiści w groteskowych strojach z naszyjnikami z piłeczek pingpongowych³². Po rehabilitacji Wang została członkinią Ludowej Politycznej Konferencji Konsultatywnej Chin.

³¹ S. Rosen, *Women and Political Participation in China*, „Pacific Affairs” 1995, 68, 3, s. 317.

³² Jin Lim, *Crimes of Fashion: 50 Years since the Cultural Revolution, and the Story of Wang Guangmei*, „Internal Reference”, 20.05.2016, <https://internalreference.com/crimes-of-fashion-56d6fd77b38c> (15.01.2020).

Chińskie media rozpisywały się o tym, że w 1995 roku przeznaczyła rodzinne antyki na ufundowanie organizacji charytatywnej Projekt Szczęście, wspierającej ubogie matki.

Przewodniczący Zhu De poznał znacznie od siebie młodszą Kang Keqing (1911–1992) podczas rewolucji w 1929 roku, gdy był już poczwórnym wdowcem. W dzieciństwie Kang została sprzedana na pannę młodą, a później była wykorzystywana do pracy jako mała dziewczynka. W okresie rewolucji niepiśmienna jeszcze wówczas Kang Keqing aktywnie walczyła na równi z mężczyznami i uczestniczyła, jako jedna z nielicznych kobiet, w Długim Marszu. Założyła Federację Kobiet Całych Chin i przez wiele lat jej przewodniczyła, zabiegając o prawa kobiet³³. Jej działalność społeczna nie wiązała się bezpośrednio z funkcją pierwszej damy, zwłaszcza że Zhu De pełnił funkcję przewodniczącego tylko przez półtora roku, i to w końcówce rewolucji kulturalnej, gdy Chiny nie działały aktywnie na forum międzynarodowym. Później została członkinią Komitetu Centralnego KPCh dwóch kadencji (1977–1987) – jako jedna z nielicznych kobiet zaangażowanych w politykę na tak wysokim szczeblu w Chinach.

Żona przewodniczącego Li Xianniana, lekarka Lin Jiamei (ur. 1924), niezbyt często pokazywała się publicznie z mężem, ale niekiedy towarzyszyła mu w podróżach zagranicznych, na przykład podczas wizyty w USA w 1985 roku. Z kolei Yang Shangkun był wdowcem w momencie obejmowania stanowiska.

Nie można tu pominąć Zhuo Lin (1916–2009), małżonki Deng Xiaopinga, najwyższego lidera Chin od roku 1978 do początku lat 90. Córka przedsiębiorcy do Partii Komunistycznej wstąpiła już w 1938 roku, a od czasów Yan'anu była żoną Denga. Towarzyszyła mężowi w podróżach zagranicznych, w tym w przełomowej do Stanów Zjednoczonych w 1979 roku, lecz pozostawała w cieniu. Podobny styl działalności pierwszej damy przyjęły kolejne małżonki chińskich dygnitarzy.

Żona przewodniczącego Jiang Zemina, Wang Yeping (ur. 1928), wprowadzie towarzyszyła mężowi podczas niektórych oficjalnych podróży, ale generalnie nie udzielała się w życiu publicznym, przede wszystkim ze względu na stan zdrowia. Małżonka przewodniczącego Hu Jintao, Liu Yongqing (ur. 1940), niekiedy była widywana publicznie, zwłaszcza podczas

³³ A. Smedley, *The Great Road: The Life and Times of Chu Teh*, New York–London 1956, s. 272–273.

podróży zagranicznych, gdy odwiedzała instytucje charytatywne. Bardzo rzadko jednak zabierała głos. Nie przyciągała uwagi światowych mediów, skromnie prezentując się w garsonkach – w chińskim stylu, lecz bez połotu kreacji obecnej pierwszej damy. Przełom nadszedł dopiero w 2013 roku, gdy przewodniczącym Chińskiej Republiki Ludowej został Xi Jinping.

Peng Liyuan – „pierwsza” pierwsza dama Chińskiej Republiki Ludowej

W roku następującym po powołaniu Xi Jinpinga na przewodniczącego ChRL, tj. 2014, na liście stu najpotężniejszych kobiet świata według magazynu „Forbes” Peng Liyuan zajęła pięćdziesiąte siódme miejsce, a w 2017 roku – pięćdziesiąte pierwsze³⁴. Nigdy wcześniej nie zdarzyło się to chińskim pierwszym damom, a i polityczki z Chin rzadko pojawiają się na liście.

Urodzona w 1962 roku Peng Liyuan w 1987 roku została drugą żoną Xi Jinpinga; w 1992 roku urodziła się im jedyna córka, Xi Mingze. Przez większość wspólnego życia, nawet gdy Xi pisał się po szczyblach kariery politycznej, to Peng Liyuan była z nich dwojga osobą dla Chińczyków znacznie bardziej rozpoznawalną. Jej kariera jako piosenkarki w wojskowym zespole muzycznym rozwinęła się we wczesnych latach 80., gdy po raz pierwszy pojawiła się podczas telewizyjnej gali noworocznej – czyli w programie rozrywkowym o największej oglądalności w chińskiej telewizji. Śpiewając pieśni patriotyczne, występowała w mundurze wojskowym Armii Ludowo-Wyzwoleńczej. W kostiumach opery pekińskiej czy strojach mniejszości narodowych wykonywała utwory ludowe. Przez wiele lat śpiewająca sopranem gwiazda występowała na czele wielkich zespołów wokalnych i tanecznych. Wykonywane przez nią pieśni są w Chinach powszechnie znane. W połowie pierwszej dekady XXI wieku Peng zrezygnowała z kariery muzycznej – był to czas, gdy Xi dołączył do dziewięcioosobowego wówczas Stałego Komitetu Biura Politycznego Komunistycznej Partii Chin (w 2007 roku) i mianowany został następcą Hu Jintao, czyli przeznaczony do roli wiceprzewodniczącego Chin (w 2008).

³⁴ *The World's 100 Most Powerful Women*, „Forbes”, 12.12.2019, www.forbes.com/power-women/#133e7da05e25 (15.01.2020).

Rezygnacja z pracy zawodowej piosenkarki, teraz emerytowanej oficer, była więc konieczna.

Działania chińskiej pierwszej damy opierają się w dużej mierze na tradycyjnych wartościach, w tym związane są z wypełnianiem obowiązków małżonki i matki. Wizerunek wzorowego małżeństwa dominuje w chińskich mediach. Para prezydencka pokazywana jest jako bliska sobie, często trzymająca się za ręce, co jeszcze kilkanaście lat temu w Chinach nie było w ogóle spotykane. Poza oficjalnym w mediach tytułem pierwszej damy (*di yi furen*) Peng Liyuan przypisuje się w Chinach tytuł „Peng Mama”, podczas gdy jej mężowi – „Xi Dada”. W roku 2014 popularność zdobywała romantyczna piosenka *Xi Dada kocha Peng Mamę* (*Xi Dada aizhe Peng Mama*)³⁵, autorstwa Song Zhiganga, z teledyskiem skomponowanym z pełnych czułych gestów wspólnych zdjęć pary. W tekście nie tylko opisywano łączące małżeństwo uczucie, które „rozgrzewa tysiące rodzin”, lecz również nawoływano, by kobiety wzorowały się na Peng, a mężczyźni na Xi. Ze względu na nieskazitelną wizerunek wiernej małżonki głośnym echem odbiła się tzw. coatgate, czyli gest Władimira Putina, który podczas spotkania liderów Wspólnoty Gospodarczej Azji i Pacyfiku (APEC) w listopadzie 2014 roku w Szanghaju okrył siedzącą obok Peng Liyuan swoim płaszczem. Pierwsza dama bardzo szybko okrycie oddała i założyła własne, ale media skupiły się na przesadnej i niewłaściwej szarmanckości niedawno rozwiedzionego rosyjskiego prezydenta³⁶.

W wizerunku Peng Liyuan podkreślany jest jej patriotyzm. Wśród najbardziej znanych jej pieśni są patriotyczne (*Moja ojczyzna* [*Wo de zuguo*]³⁷), jak również te poświęcone żołnierzom. W czasie konfliktu granicznego z Wietnamem w 1985 roku przez dwadzieścia dni przebywała na linii frontu, aby podnosić ducha chińskiej armii. Zaśpiewała przed żołnierzami również w 1989 roku, tuż po masakrze na placu Tiananmen, czego nie

³⁵ Piosenka z tłumaczeniem tekstu dostępna na www.youtube.com/watch?v=VuQ6HYfRHTw (15.01.2020).

³⁶ Chew Hui Min, *Russian President Vladimir Putin Raises Eyebrows for Putting His Coat on Chinese First Lady Peng Liyuan*, „The Straits Times”, 11.11.2014, www.straitstimes.com/asia/east-asia/russian-president-vladimir-putin-raises-eyebrows-for-putting-his-coat-on-chinese (15.01.2020).

³⁷ *Wo de zuguo* [*Moja ojczyzna*], www.youtube.com/watch?v=p2YYTqgrMyY (15.01.2020).

zapominają jej krytycy z Zachodu³⁸. W 2015 roku, przy okazji siedemdziesiątej rocznicy zwycięstwa nad Japonią, jako jedyna spośród dotychczasowych małżonek chińskich liderów dostąpiła zaszczytu obserwowania wojskowej parady z bramy Tiananmen u boku męża. Jej patriotyzm ma również bardziej codzienny wymiar: w sytuacjach oficjalnych konsekwentnie wybiera kreacje i dodatki produkcji chińskiej. Po tym, jak została przez chińskich internautów skrytykowana za używanie iPhone'a podczas podróży do Meksyku w 2013 roku, zmieniła telefon na chińską markę Nubia.

Chińskie media dostrzegają jej oddanie chińskiemu społeczeństwu. Pierwsza dama angażuje się w działalność w różnych sferach zarówno kiedy przebywa w kraju, jak i podczas wizyt zagranicznych. Była członkinią Ludowej Politycznej Konferencji Konsultatywnej Chin od ósmej do jedenastej kadencji, czyli od 1992 roku do momentu objęcia przez jej męża stanowiska wiceprzewodniczącego. Angażowała się w działalność na rzecz wsi dotkniętych epidemią HIV/AIDS, zwłaszcza osieroconych dzieci, jak również dla zwiększenia szans edukacyjnych wiejskich dzieci. Działała też w zarządzie Federacji Kobiet Całych Chin. Po trzęsieniu ziemi w Syczuanie w 2008 roku wraz z córką włączyła się w pomoc, występując w dotkniętych tragedią regionach i wspierając je finansowo. Szesnastoletnia wówczas córka wiceprzewodniczącego, jako pierwsza osoba z rodzin chińskiej nomenklatury tak wysokiego stopnia, pracowała po trzęsieniu w charakterze wolontariuszki³⁹.

Gdy w marcu 2013 roku Xi Jinping – już w roli przewodniczącego Chin – wyjechał w pierwszą podróż zagraniczną do Moskwy, towarzysząca mu małżonka przykuła uwagę międzynarodowych mediów ze względu na oryginalną prezencję. Nie była to pierwsza żona chińskiego komunistycznego lidera towarzysząca mu podczas podróży, lecz jedyna (może poza żoną Liu Shaoqiego) naprawdę zauważona. Styl Peng przypominał bowiem bardziej Madame Chiang niż jej bezpośrednie poprzedniczki – małżonki komunistycznych liderów. Lista podróży już w pierwszym roku kadencji Xi

³⁸ I.S. Fish, *Why Michelle Obama Shouldn't Meet with Peng Liyuan*, „Foreign Policy”, 5.06.2013, <https://foreignpolicy.com/2013/06/05/why-michelle-obama-shouldnt-meet-with-peng-liyuan/> (15.01.2020).

³⁹ *Daughter of Chinese Vice President: the Most Effective Volunteer*, All-China Women's Federation, 7.08.2008, www.womenofchina.cn/html/report/93649-1.htm (15.01.2020).

była długa: Rosja, Tanzania, Republika Południowej Afryki, Kongo, Stany Zjednoczone, Republika Korei, państwa Ameryki Łacińskiej, Azji Południowo-Wschodniej, Unii Europejskiej. Aktywność pierwszej damy podczas tych podróży można podzielić na kilka sfer, z których tylko oficjalna jest nieodłączna od małżonka – chodzi o towarzyszenie Xi Jinpingowi podczas formalnych spotkań, bankietów, pozowanie do zdjęć. Pozostałe aktywności odbywają się zwykle w towarzystwie małżonki prezydenta odwiedzanego państwa: to działalność kulturalna, charytatywna (związana z dziećmi, kobietami, edukacją i opieką zdrowotną) oraz promocja relacji z Chinami. Do działalności kulturalnej zaliczyć można między innymi odwiedzanie muzeów, szkół artystycznych, otwarcie pawilonu w zoo dla pand w Belgii, uczestnictwo w przedstawieniach czy nawet wspólny występ z lokalnymi artystami, jak miało to miejsce w Trynidadzie i Tobago. Działalność charytatywna związana z dziećmi to odwiedziny w domach dziecka, szpitalach dziecięcych, organizacjach pomocowych. Wspieranie edukacji odbywało się poprzez wizyty w szkołach, na uczelniach czy otwarcie biblioteki w Kongu. Od 2014 roku Peng Liyuan działa również jako wysłannik UNESCO na rzecz edukacji dziewcząt i kobiet; jest pierwszą w tej roli obywatelką Chin – nieprzypadkowo zresztą, gdyż Chiny ustanowiły UNESCO Prize for Girls' and Women's Education dla instytucji wyróżniających się na tym polu. Promocja zdrowia to wizyty w szpitalach czy spotkanie z dziećmi chorymi na AIDS w Kongu. Dodatkowo w 2011 roku Peng Liyuan została ambasadorem dobrej woli Światowej Organizacji Zdrowia, zajmując się problemami gruźlicy i HIV/AIDS. Wreszcie promocja relacji Chin z danym państwem obejmuje wizyty na zajęciach z języka chińskiego i kaligrafii, na przykład w Instytutach Konfucjusza, otwieranie wystaw o przyjaźni między narodami czy upamiętniających rocznice nawiązania stosunków oraz uczestnictwo w występach chińskich artystów. Chińskie media prezentują opisy wizyt z licznymi fotografiami, wspominają też, jak styl chińskiej pierwszej damy jest doceniany poza granicami⁴⁰.

Pośród sposobów uprawiania *soft power* przez pierwsze damy – zwłaszcza w wymiarze międzynarodowym – nie można zapomnieć właśnie o dyplomacji modowej. W przypadku spotkań światowych liderów z chińskimi przewodniczącymi dobór stroju zwykle stanowi pewien ukłon wobec strony

⁴⁰ Wang Ning, "First Lady Diplomacy" and the Construction of National Image, „Place Branding and Public Diplomacy” 2018, 14, s. 134–135.

chińskiej – choćby w czerwonej kolorystyce krawatu mężczyzn (na przykład Donalda Trumpa) czy kolorze sukien kobiet. I tak: w 1985 roku Nancy Reagan witała chińskich gości w czerwonej sukience *qipao*, w 2008 roku podczas wizyty w Chinach Laura Bush założyła czerwoną garsonkę, w 2011 roku Michelle Obama przyjęła w Białym Domu przewodniczącego Hu Jintao w czerwonej sukni, a w 2014 w Pekinie czerwone sukienki założyły i Michelle Obama, i jej córka Sasha. W 2014 roku Angela Merkel wystąpiła w czerwonej garsonce, a rok później w jedwabnej bluzce, w 2015 roku księżna Kate Middleton założyła czerwoną suknię, w 2019 roku w czerwieni wystąpiła Brigitte Macron. Przykłady można mnożyć. Melania Trump w 2017 roku witała chińską parę w Mar-a-Lago w czerwonej sukni, a podczas wizyty w Pekinie poszła jeszcze dalej – pojawiła się w sukni projektu Gucciego wzorowanej na chińskich *qipao*, choć według chińskich specjalistów modowych nadmiernie ozdobionej⁴¹. Zauważmy, że dobór stroju był ukłonem wobec chińskich partnerów, nie odwrotnie.

Peng Liyuan od razu dołączyła do grona ikon mody, sytuując się pośród kilku innych wyróżniających się małżonek światowych liderów, jak Michelle Obama, Carla Bruni-Sarkozy, księżna Kate Middleton, księżna Monako Charlene Grimaldi czy królowa Bhutanu Jetsun Pema. W 2013 roku została wyróżniona jako jedna z najlepiej ubranych osób na świecie przez magazyn „Vanity Fair”⁴². Jednakże jej stroje znaczą więcej. Nie wybiera bowiem światowej sławy ekskluzywnych projektantów, lecz chińskie marki i chińskich twórców, między innymi projektantkę Ma Ke. Jej stroje zawierają elementy chińskiej tradycji, czy to w formie, czy w rodzaju tkanin – podobnie jak garnitury Xi Jinpinga, wzorowane na stroju Sun Yat-sena⁴³. Często więc widać chińską pierwszą damę w dopasowanych sukniach *qipao* ze stójkami, w jedwabiach z haftami i krojach przywodzących na myśl Chiny przedkomunistyczne. Do stroju dobiera dodatki chińskich firm, stając się ambasadorką chińskiej mody. Wydawać by się mogło to niezwykle, ale zdarza się jej zakładać tę samą

⁴¹ Jing Zhang, *Melania Trump Takes Floral Fashion Diplomacy to New Lengths in China*, „South China Morning Post”, 10.11.2017, www.scmp.com/news/china/diplomacy-defence/article/2119336/melania-trump-takes-floral-fashion-diplomacy-new (15.01.2020).

⁴² *The 2013 International Best-Dressed Poll*, „Vanity Fair”, 3.08.2013, www.vanityfair.com/style/photos/2014/07/the-2013-international-best-dressed-poll (15.01.2020).

⁴³ Często mylnie nazywane „mundurkami Mao”.

kreację ponownie – jak haftowane *qipao* w kolorze indygo podczas konferencji APEC w 2014 roku i wizyty u prezydenta Trumpa trzy lata później. Pierwsza chińska celebrytka na stanowisku pierwszej damy musi wszak pamiętać o tym, że reprezentuje państwo socjalistyczne, nawet jeśli tylko z nazwy.

Ograniczenia dla pełnego wykorzystania potencjału pani Peng Liyuan dla dyplomacji publicznej wynikają z dwóch przyczyn. Pierwsza, najważniejsza, to tradycyjne normy społeczne, ograniczające rolę kobiet do sfery rodzinnej. Przeprowadzone w 2011 roku przez Narodowe Biuro Statystyczne i Federację Kobiet Całych Chin badania statusu społecznego kobiet w Chinach pokazały, że chociaż 92,9% kobiet interesuje się najważniejszymi wydarzeniami w kraju i za granicą, a 83,5% ankietowanych obu płci zgodziło się, że pod względem umiejętności kobiety nie ustępują mężczyznom, to jednocześnie aż 61,6% mężczyzn i 54,6% kobiet było przekonanych, że „miejsce mężczyzn jest w sferze publicznej, zaś kobiet w domu”, a co więcej, liczby te zwiększyły się o odpowiednio 7,7 i 4,4 punktu procentowego w porównaniu z badaniami z 2000 roku⁴⁴. Nie zostały ujawnione jeszcze wyniki kolejnego sondażu, przeprowadzonego w 2019 roku, ale niewykluczone, że poglądy Chińczyków ewoluowały w inną stronę. Skromną postawę Peng Liyuan pokazała w wywiadzie z 1999 roku – była wówczas wielką gwiazdą, a Xi Jinping niezbyt znanym gubernatorem prowincji Zhejiang. W rozmowie podkreślała, że to ona od początku małżeństwa podziwiała męża i uważała tradycyjne role rodzinne za najważniejsze⁴⁵. Druga kwestia blokująca potencjał chińskiej pierwszej damy na arenie międzynarodowej to po prostu brak znajomości języka angielskiego.

Światowe zainteresowanie chińską pierwszą damą zmieniało się w latach jej publicznej aktywności. Analiza liczby poszukiwań jej nazwiska w wyszukiwarce Google⁴⁶ pokazuje ciekawe trendy. Pierwszy wyraźny wzrost zainteresowania Peng Liyuan nastąpił w październiku 2010 roku,

⁴⁴ Zhonghua Quanguo Funü Lianhehui [Federacja Kobiet Całych Chin], *Di san qi Zhongguo funü shehui diwei tiaocha zhuyao shuju baogao* [Raport nt. głównych wyników trzeciego badania społecznego statusu kobiet w Chinach], 2011, www.china.com.cn/zhibo/zhuanli/ch-xinwen/2011-10/21/content_23687810.htm (15.02.2020).

⁴⁵ *Peng Liyuan 1999 nian fangtan* [Wywiad z Peng Liyuan z 1999 roku], od 9 min 30 s, www.youtube.com/watch?v=TWTo0gv1m3Y (15.02.2020).

⁴⁶ Wyszukiwarka Google jest blokowana w Chinach, gdzie rynek zdominowała chińska wyszukiwarka Baidu. Dzięki temu wyniki z Google można odnieść do użytkowników internetu poza Chinami, co ma szczególną wartość poznawczą.

gdy Xi Jinping został wiceprzewodniczącym Centralnej Komisji Wojskowej, co oznaczało *de facto*, że zostanie następnym przewodniczącym partii i państwa. Wyraźny wzrost to listopad 2012 roku, gdy odbył się Zjazd Komunistycznej Partii Chin, podczas którego jej mąż został przewodniczącym partii. Największa zwyczają przypada na marzec 2013 roku, czyli miesiąc, w którym Xi został przewodniczącym Chińskiej Republiki Ludowej. Późniejsze wzrosty liczby wyszukiwań nazwiska Peng Liyuan wyraźnie współwystępowały z wizytami chińskiej pary prezydenckiej za granicą, zwłaszcza w Stanach Zjednoczonych i Europie. Czerwiec 2013 roku był okresem pierwszej wizyty w Stanach Zjednoczonych na zaproszenie Baracka Obamy. Wrzesień 2015 roku także związany był z wizytą w USA, a październik tego samego roku z wizytą w Wielkiej Brytanii. Kwiecień 2017 roku to kolejna wizyta w USA podczas Szczytu Bezpieczeństwa Nuklearnego. Na marzec 2019 roku przypadły wizyty Xi Jinpinga i Peng Liyuan we Włoszech, w Monako i we Francji. Najwyraźniejszy wzrost zainteresowania już po nominacji Xi na stanowisko można jednak zauważyć w listopadzie 2014 roku, czyli w czasie „coatgate” z Władimirem Putinem.

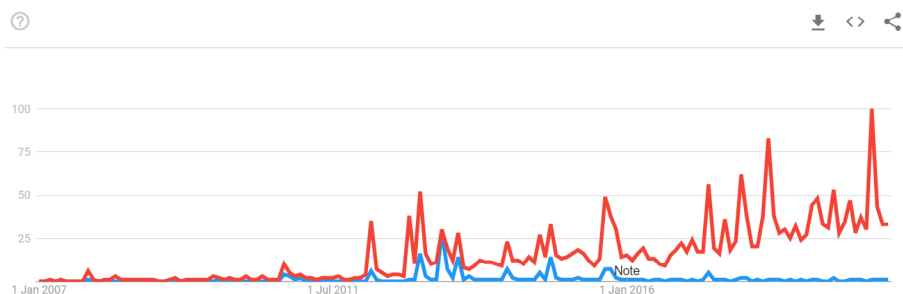
Wykres 1. Liczba wyszukiwań nazwiska „Peng Liyuan” w Google

Źródło: *Google Trends: Peng Liyuan*, <https://trends.google.com/trends/explore?date=2007-01-01%202020-01-15&q=peng%20liyuan> (15.01.2020).

Skala reprezentuje zainteresowanie wyszukiwaniem danego terminu względem najwyższego w danym czasie. Wartość 100 oznacza szczytową popularność, wartość 50 – popularność o połowę mniejszą.

Kiedy porównamy liczbę wyszukiwań nazwisk przewodniczącego i jego małżonki, wyraźnie widać, że zainteresowanie Xi Jinpingiem w ostatnich latach zdecydowanie wzrasta, podczas gdy zainteresowanie Peng Liyuan

pozostaje na niskim poziomie. W październiku 2019 roku linia Xi Jinpinga osiągnęła szczyt – był to czas hucznego świętowania siedemdziesiątej rocznicy utworzenia Chińskiej Republiki Ludowej.

Wykres 2. Liczba wyszukiwań nazwisk „Peng Liyuan” (linia niebieska) i „Xi Jinping” (linia czerwona)

Źródło: *Google Trends: Peng Liyuan – Xi Jinping*, <https://trends.google.com/trends/explore?date=2007-01-01%202020-01-15&q=peng%20liyuan,xi%20jinping> (15.01.2020).

Skala reprezentuje zainteresowanie wyszukiwaniem danego terminu względem najwyższego w danym czasie. Wartość 100 oznacza szczytową popularność, wartość 50 – popularność o połowę mniejszą.

Chiny budujące nową pozycję międzynarodową w ramach wielkiego renesansu narodu chińskiego potrzebują zarazem nowej twarzy, a sam Xi Jinping – złagodzenia wizerunku. Nawet jeśli Peng Liyuan pozostaje wyraźnie w cieniu swojego męża w wyszukiwarce Google, to doskonale nadaje się do funkcji reprezentacyjnej: z idealną aparycją i wysmakowanym stylem, jak również doświadczeniem pracy przed kamerami, wyniesionym z artystycznego okresu w życiu.

Podsumowanie

Równocześnie z objęciem najwyższej władzy w Chinach przez Xi Jinpinga w chińskiej retoryce zaczęło się pojawiać pojęcie dyplomacji wielkiego państwa o chińskiej specyfice (*Zhongguo tese daguo waifiao*), powtarzane zarówno przez przewodniczącego, jak i przez przedstawicieli różnych szczebli

Ministerstwa Spraw Zagranicznych⁴⁷. To odejście od zasady ukrywania własnych atutów (*taoguang yanghui*) z dyplomacji Deng Xiaopinga. Nowy kształt chińskiej dyplomacji wynika z nowej pozycji gospodarczej Chin, osiągniętej dzięki reformom wprowadzanym od 1978 roku w ramach „socjalizmu o chińskiej specyfice”. A to z kolei prowadzi do chęci przyjęcia większej odpowiedzialności i większych wpływów Chin w świecie. Tworzenie wizji nowej roli Chin w świecie – jako gwaranta pokoju i harmonii międzynarodowej – wymaga solidnej pracy i wykorzystania różnych narzędzi *soft power*.

Peng Liyuan jest pierwszą damą nowego formatu, nietypowego dla Chin. Niektórzy chińscy badacze mówią nawet o „dyplomacji pierwszej damy”⁴⁸, gdyż niewątpliwie Peng Liyuan odgrywa ważną rolę w dyplomacji publicznej. Wang Fan, dyrektor Instytutu Stosunków Międzynarodowych i dyrektor Centrum Studiów nad Bezpieczeństwem Międzynarodowym, zauważył:

Dyplomatyczna rola pierwszej damy jest bardzo dobrym uzupełnieniem oficjalnej dyplomacji. Nie oznacza to jednak, że jej wypowiedzi czy czyny są wcześniej ustalane. Odgrywa ona tę rolę w dyplomacji publicznej autonomicznie⁴⁹.

Wang Ning w badaniach obejmujących prasę chińską, amerykańską, brytyjską i indyjską w okresie zagranicznych podróży pierwszych dam Chin i USA w latach 2014–2016 wykazała, że obie panie tworzyły ogólnie pozytywny obraz swoich państw. Terminy kojarzone z Peng Liyuan to: wymiana kulturalna, moda, edukacja, wartości rodzinne, przystępność, młodość, pokój i harmonia, chińskie marzenie⁵⁰. Z analizy medialnej Lei Zhang wynika, że dyplomatyczna rola chińskiej pierwszej damy nie uszła uwadze mediów amerykańskich. Peng Liyuan została wręcz nazwana „miękką

⁴⁷ B.S. Glaser, A. Szalwinski, *Major Country Diplomacy with Chinese Characteristics*, „China Brief” 2013, 13, 16, <http://jamestown.org/program/major-country-diplomacy-with-chinese-characteristics/> (15.01.2020).

⁴⁸ Wang Ning, „*First Lady Diplomacy*”..., s. 125.

⁴⁹ Xu Shaomin, *Liyuan xuanfeng yu Zhongguo ruan shili* [Cyklon Liyuan i chińska *soft power*], 2013, www.academia.edu/19809403/Peng_liyuan_Storm_and_China_s_Public_Diplomacy (15.01.2020), tłum. – J.W.

⁵⁰ Wang Ning, „*First Lady Diplomacy*”..., s. 134–135.

bronią”, mającą na celu ocieplenie wizerunku chińskiego lidera i poprawę obrazu Chin⁵¹. Pierwsza dama stanowi uzupełnienie chińskiego przywódcy. Odgrywa wiele dyplomatycznych ról, wyróżnionych przez Ericksona i Thomson⁵², uwiarygadniając męża podczas podróży zagranicznych jako wspierająca żona, pełna kobiecego uroku, stanowiąca kwintesencję elegancji chińskiej damy. Jej działalność kulturalna, edukacyjna i charytatywna jest wyraźnie podkreślana. Jednakże pani Peng nie wydaje się skłonna do podejmowania roli aktywistki społecznej działającej w pełni autonomicznie.

Równocześnie chińska pierwsza dama odgrywa istotną rolę w samych Chinach. Wraz z otwarciem Chin i rozmaitymi trudnościami w procesie modernizacji Komunistyczna Partia Chin zмага się z wyzwaniami dotyczącymi jej legitymizacji⁵³. Kierownictwo partii podejmuje różne działania w zakresie umacniania legitymizacji partii w różnych wymiarach: dbałości o spokój i dalszy rozwój gospodarczy społeczeństwa, prowadzący do budowy „społeczeństwa umiarkowanego dobrobytu”, czy godnego reprezentowania narodu chińskiego poza granicami. „Wielki renesans narodu chińskiego” ma zapewnić Państwu Środka pozycję globalnego lidera. W wielu z tych działań Peng Liyuan może być dla przewodniczącego Xi Jinpinga poważnym wsparciem – a to udzielając się charytatywnie na rzecz dzieci i kobiet w Chinach, a to elegancko prezentując się w chińskiej sukni u boku najpotężniejszych tego świata.

⁵¹ Lei Zhang, *The Soft Power of a First Lady – Constructing Identities for First Ladies in the Chinese and American Media*, „Discourse, Context & Media” 2017, 20, s. 37–38.

⁵² K.V. Erickson, S. Thomson, *First Lady International Diplomacy...*, s. 244–253.

⁵³ J. Wardęga, *Chiński nacjonalizm. Rekonstruowanie narodu w Chińskiej Republice Ludowej*, Kraków 2014, s. 235–283.

WOMEN IN POLITICS. THE PUBLIC SPHERE

Summary

Culture, which is the basis of individual and collective mentality, has power to form and re-form human behaviour, ambitions, actions, plans, etc. The cultural dimension is therefore highly important for the issues presented in this publication.

Mentality consent to the presence of women in politics as active agents, and not only passive (absent) actors, can and does happen precisely through cultural changes. In this case, projects promoting gender equality, equal access of women and men to material and symbolic goods, such as work and prestige, play a fundamental role.

Also in the field of education, it is vital to encourage children and young adults, regardless of gender, to become involved in political life, without stigmatizing, discriminating against or perpetuating stereotypical thinking about women.

The topic of women's participation in politics still remains a vivid issue, calling for inclusion in the general public discourse and general social awareness and, above all, everyday practice. Let this publication be an invitation to do so.

Keywords: women, politics, public sphere, Poland

Kultura, będąca podstawą indywidualnej oraz grupowej mentalności, ma zdolność formowania i re-formowania ludzkich zachowań, ambicji, działań, planów etc. Wymiar kulturowy jest zatem niezwykle istotny dla spraw przedstawianych w niniejszej publikacji. Mentalnościowe przyzwolenie na udział kobiet w polityce jako aktywnych podmiotów, a nie tylko pasywnych (nie)obecnych, może nastąpić i następuje właśnie na drodze przemian kulturowych. Niebagatelną rolę odgrywają w tym przypadku różnego rodzaju przedsięwzięcia promujące równość płci, równy dostęp kobiet oraz mężczyzn do dóbr materialnych i symbolicznych, takich jak praca zawodowa czy prestiż. Także w zakresie powszechnej edukacji istotne jest, by w równym stopniu zachęcać dzieci oraz młodzież, bez względu na płeć, do angażowania się w życie polityczne. Kształcenie od podstaw pełni tu ważną funkcję, podobnie jak wychowanie ukierunkowane na równość płci, bez stygmatyzowania, dyskryminowania czy utrwalania stereotypowego myślenia o kobietach.

Temat udziału kobiet w polityce wciąż pozostaje zagadnieniem żywym, domagającym się włączenia w powszechny dyskurs oraz społeczną świadomość i nade wszystko praktykę. Publikacja ta niech będzie do tego zaproszeniem.

<https://akademicka.pl>

